

conventions in the field of recognition and enforcement of decisions concerning custody of children and parental responsibilities. It is concluded that the introduction of family specialization of judges or courts will promote the appropriate using of Ukrainian and International public, private and procedural law and thus enhance the consideration quality and timing of applications for recognition and enforcement of foreign judgments in family matters.

Key words: recognition and enforcement of decisions, in family matters, in Ukraine and Germany, family courts, family specialization of judges.

УДК 502.1(477:061.1ЄС)(045)

В. С. ЄРШОВА

Вікторія Сергіївна Єршова, кандидат юридичних наук, доцент ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

РОЗВИТОК ТА СУЧАСНИЙ СТАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

У правовому полі процес співробітництва був оформлений в Угоді про партнерство між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 р.¹. Ця міжнародна угода стала довготерміновою основою для розбудови дружніх відносин, які були спрямовані на приведення українського законодавства у відповідність до вимог *acquis communautaire* Європейського Союзу (далі – ЄС). Це поняття можна визначити як правовий доробок Союзу в процесі його розвитку, який є обов'язковим для прийняття та імплементації у всіх країнах-членах, а також державами-кандидатами та третіми державами. У французькому варіанті *acquis communautaire* буквально означає «все, що було досягнуто в рамках Союзу». Унікальність права ЄС проявляється саме у процесі входження *acquis communautaire* у національне право держав-членів, держав-кандидатів та держав, які обрали курс на євроінтеграцію. Цей шлях зумовлює тривалу співпрацю, яка в кожній державі має свої особливості при апроксимації національного законодавства. При цьому, в установчих документах ЄС визначені пріоритетні сфери, положення яких в обов'язковому порядку мають стати частиною національного права таких держав. На сьогодні одним з пріоритетів в ЄС виступає сфера охорони навколишнього природного середовища². У Договорі про функціонування ЄС зазначено, що політика Союзу щодо довкілля має на меті досягти високого рівня його захисту з урахуванням розмаїття ситуацій в різних регіонах Союзу³. Якщо розглядати у цьому контексті Україну, то процес апроксимації зумовлює інкорпорацію норм *acquis communautaire* Союзу у наше національне законодавство згідно передбачених у двосторонніх угодах зобов'язань. Як зазначає у своїй дисертації Р. А. Петров, більшість сучасних вчених солідарна в тому, що «*acquis*» ЄС – це динамічне, комплексне та міждисциплінарне поняття. «*Acquis*» ЄС розуміється як поняття, властиве не лише правовій системі ЄС, а й як більш широка категорія, яка в будь-який момент може доповнюватися (переглядатися) державами – членами ЄС⁴.

Після підписання Угоди про партнерство між Україною та Європейськими співтовариствами та їх державами-членами 1994 р. був прийнятий ряд законодавчих актів для реалізації намічених цілей: Стратегія інтеграції України до ЄС 1998 р.⁵, Концепція адаптації законодавства України до законодавства ЄС 2002 р.⁶, Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС 2004 р.⁷. Кожен із цих нормативно-правових актів містив ряд заходів, які передбачали прийняття нового законодавства й інституційні зміни. У сфері охорони навколишнього природного середовища увага була спрямована на реформування урядових органів шляхом залучення фахівців в межах програм допомоги ЄС. Однак, у зазначеній сфері ряд заходів не був виконаний, не зважаючи на їх повторне включення до щорічних планів.

Відносини України та ЄС почали розвиватись у новому руслі з прийняттям Європейського інструменту сусідства та партнерства на період 2007–2013 років. Представники ЄС вважали запровадження цього проекту значним кроком вперед, так як він надає країнам, які розташовані по-сусідству з ЄС, більше можливостей для інвестування у різні сфери діяльності та фінансування реформ. І. А. Грицяк відмічає, що основне завдання європейської політики сусідства полягає в тому, щоб передати країнам-сусідам досвід стосовно зміцнення стабільності, безпеки та добробуту всіх, на кого поширюється дія цієї політики⁸. Фінансування адміністративно-правових заходів у сфері охорони навколишнього природного середовища було необхідною передумовою для досягнення результатів у процесі апроксимації законодавства України до права ЄС. Це відбувалось шляхом залучення обох сторін у переговорний процес з використанням досвіду ЄС та його держав-членів у цій сфері. Його результатом стало підписання Порядку денного асоціації Україна–ЄС у 2009 р.⁹. Згідно матеріалів, представлених на офіційному сайті Міністерства екології та природних ресурсів України (далі – Мінприроди), «метою підписання цього документу є сприяння подальшій політичній асоціації та еко-

номічній інтеграції України до ЄС шляхом започаткування всебічного та практичного співробітництва, завдяки якому ці основні завдання можуть бути реалізовані. Розроблений на принципах спільної власності та спільної відповідальності, ПДА є якісно новим інструментом, який замінює План дій Україна – ЄС. Так само як і Угода про асоціацію, ПДА спрямований на сприяння більшій політичній асоціації та економічній інтеграції до ЄС»¹⁰. На цьому етапі були закладені важливі законодавчі та інституційні зміни, в результаті яких з'явився Національний план дій з охорони навколишнього природного середовища України на 2011–2015 рр. (далі – НПД)¹¹. Він містить ряд заходів у кожному напрямку охорони довкілля, перелік органів державного управління, відповідальних за їх виконання, строки, об'єм фінансування. Не зважаючи на значну підтримку зі сторони ЄС, частина положень НПД не була реалізована. Ймовірними факторами могли бути низький рівень взаємодії урядових інституцій та Верховної Ради України, економічна криза, відсутність системи моніторингу впроваджених змін. Подібна ситуація відбувалась після затвердження Наказу Мінприроди «Базовий план адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації)»¹². Відповідно до нього, необхідно привести національне законодавство у відповідність до екологічних директив ЄС, наприклад, до Директиви 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище¹³. Отже, головним завданням для органів державної влади можна вважати реалізацію прописаних у законодавстві задач, адже вони складають базу подальшого покращення ситуації у сфері охорони довкілля.

Довготривалий процес європейської інтеграції в Україні перейшов у новий формат з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – УА), яка була ратифікована обома сторонами 27 вересня 2014 року¹⁴. Професор європейського права П. Ван Елсуwege відмічає, що обсяг угоди з 46 додатками, протоколами і спільною декларацією, публікація якої в Офіційному журналі ЄС нараховує близько 2 140 сторінок, вже свідчить про те, що це безпрецедентний як за обсягом, так і рівнем деталізації правовий документ. По суті, УА має на меті поглиблення політичних та економічних відносин між Україною та ЄС шляхом створення розширеного інституційного механізму і закріплення нових положень щодо наближення законодавства¹⁵. Одним з розділів УА, який стосується досліджуваної у цій статті теми є Глава 6 «Навколишнє природне середовище». Її положення охоплюють зміст ст. 360–365, які визначають пріоритетні напрямки співпраці та залучення допомоги ЄС для реалізації цих положень. Серед них було визначено якість атмосферного повітря, якість води та управління водними ресурсами, управління відходами та ресурсами, генномодифіковані організми, зміна клімату, охорона природи, промислове забруднення, управління довкіллям та інтеграція екологічної політики. Необхідно також відмітити, що ст. 363 передбачає поступове наближення законодавства України до права та політик ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатку XXX до цієї Угоди. У ньому міститься 29 регламентів та директив сфери «Навколишнє природне середовище», які держава має імплементувати у національне законодавство протягом 4–6 років.

УА містить цінності ЄС, серед яких повага до демократичних принципів, верховенство права, права людини і фундаментальні свободи тощо. По суті, ЄС визнає Україну як європейську державу та у майбутньому їх виконання може відкрити перспективу членства у цьому наддержавному об'єднанні¹⁶. Відразу після підписання УА, значна увага починає приділятися інституційному співробітництву. Цілком зрозуміло, що підготовка проектів законодавчих актів та їх реалізація передбачають довготривалий процес співробітництва урядових органів із Президентом України та Верховною Радою України, а також допомогу експертів ЄС. Відомий науковець А. Лазовські відмічає, що на фоні економічної та фінансової кризи у 2014–2015 років. Україна перебуває у стагнації, що потребує значних зусиль від ЄС для запуску механізму реалізації УА. Зокрема, він приводить у приклад формування «Групи підтримки України» (англ. Support Group for Ukraine), яка складається з експертів держав-членів ЄС¹⁷. У Національній доповіді про стан навколишнього природного середовища в Україні за 2014 р. зазначено, що Мінприроди почало співпрацювати з експертами «Групи підтримки України» у жовтні 2014 р. з метою різносторонньої допомоги¹⁸. У жовтні 2016 р. «Група підтримки України» оприлюднила «Звіт про діяльність протягом 18 місяців». У ньому зазначені пріоритети та їх реалізація, які вони ставили на цей період у всіх секторах. Відповідно до п. 4.8., у сфері охорони навколишнього природного середовища основною задачею було лобювання прийняття Законів України Законів України «Про стратегічну екологічну оцінку»¹⁹ та «Про оцінку впливу на довкілля»²⁰ як першочергових кроків²¹. Станом на кінець жовтня 2016 р., проекти законів доопрацьовані та підготовлені до другого читання у Верховній Раді України. Підтримуємо важливість реалізації цієї ініціативи, адже охорона довкілля має переважати над економічною вигодою та прийняття цих законів забезпечить врахування екологічних стандартів при промисловому розвитку, будівництві та багатьох інших галузях. Окрім законодавчої роботи, у межах проектів ЄС проводиться значна просвітницька робота із залученням неурядових громадських організацій у сфері природоохоронної діяльності, що є необхідною складовою для подальшого демократичного розвитку нашого суспільства²².

Іншою важливою ініціативою, яку успішно реалізував Кабінет Міністрів України, є створення Урядового офісу з питань європейської інтеграції. Його основними напрямками діяльності є стратегічне планування, аналітичне забезпечення, координація та моніторинг реалізації положень УА²³. На сьогодні цей офіс тісно співпрацює з експертами у межах міжнародних проектів, які фінансує ЄС. У 2016 р. ними було вперше розроблено систему моніторингу енергетики, а на черзі екологія та транспорт. Поряд із виконанням положень УА, можна відмітити покращення співпраці між урядовими інституціями, громадянським суспільством та

підприємцями. Прикладом є проведення у червні 2016 р. Українського форуму з енергоефективності, де представники влади представили своє бачення розвитку цієї галузі, зокрема, через створення Фонду енергоефективності. Дана сфера є стратегічно важливою для збалансованого розвитку України, адже підвищення енергоефективності – одна із цілей для подальшого залучення іноземних інвестицій та отримання міжнародної допомоги, що пришвидшить вихід нашої держави із економічної та фінансової кризи.

Підсумовуючи вищевикладене, Україна пройшла довготривалий шлях для підписання УА, яка стала якісно новим правовим інструментом співпраці між нашою державою та ЄС. У процесі такого співробітництва мають відбутись реформи у ключових сферах економіки, українському законодавстві, збільшитись довіра суспільства до влади. Однією із важливих сфер цієї співпраці є охорона навколишнього природного середовища, адже вона на пряму пов'язана зі здоров'ям населення та стосується більшості секторів економіки. УА передбачає поступову апроксимацію 29 директив та регламентів у цій сфері. Для реалізації поставлених задач необхідно посилити роль урядових інституцій, розширивши їх повноваження у формуванні державної політики. Першими кроками на цьому шляху стала робота Група підтримки України та Урядового офісу з питань євроінтеграції. Однією з основних відмінностей, у порівнянні з попередніми програмами, у сфері охорони навколишнього природного середовища України має стати залучення вітчизняних та іноземних експертів у проекти підтримки ЄС для незалежної оцінки, допомоги та створення якісно нових законодавчих та інституційних механізмів.

¹ Про ратифікацію Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами [Електронний ресурс] : закон України від 10 листопада 1994 року № 237/94-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/237/94-%D0%B2%D1%80>

² Право Європейського Союзу : учебник для вузов / под. ред. С. Ю. Кашкина. – М. : Юристь, 2009. – 1054 с. – С. 792.

³ Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / [пер. Г. Друзенка та С. Друзенко], за заг. ред. Г. Друзенка. – К. : «К.І.С.», 2010. – 536 с. – С. 176.

⁴ Петров Р. А. Правова природа «Acquis» Європейського Союзу та його транспозиція у правові системи третіх країн : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / Роман Арестович Петров. – К., 2014. – 38 с. – С. 9.

⁵ Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 11 червня 1998 року № 615/98 (з наст. змінами). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

⁶ Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : постанов Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 року № 1496 (з наст. змінами). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF>

⁷ Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [Електронний ресурс] : закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV (з наст. змінами). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

⁸ Грицяк І. А. Європейська інтеграція в східноєвропейському та південному напрямках // Вісник Національної академії державного управління. – 2008. – № 1. – С. 5–14. – С. 7.

⁹ Єршова В. С. Окремі правові питання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища / В. С. Єршова // Правове регулювання економіки : зб. наук. праць. – 2012. – № 11–12. – С. 412–423. – С. 416; Єршова В. С. Проблеми адаптації законодавства України до *acquis communautaire* Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього природного середовища / В. С. Єршова // Правові проблеми подолання наслідків Чорнобильської катастрофи ; 18 трав. 2011 р. / відп. ред. В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко. – К. : КНЕУ, 2011. – 446 с. – С. 404–412. – С. 407.

¹⁰ Євроінтеграція. Стратегія співробітництва : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/index.php/international/international1/175-stratehiya-spivrobitnytstva>

¹¹ Про затвердження Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки [Електронний ресурс] : розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. № 577. – (з наст. змінами). – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/577-2011-%D1%80>

¹² Щодо затвердження Базового плану адаптації екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу (Базовий план апроксимації) [Електронний ресурс] : наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17 грудня 2012 року № 659. – Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/index.php/normakty/60-9/acts/706-nakaz-vid-17-12-2012-659-shchodo-atverdzhennia-azovoho-planu-adaptatsii-ekolohichnoho-zakonodavstva-ukrainy-do-zakonodavstva-yevropeiskoho-soiuzu-bazovyi-plan-aproksymatsii>

¹³ Directive 2001/42/EC of 27 June 2001 on the assessment of the effects of certain plans and programmes' on the environment // Official Journal. – L 197. – 21 July 2001. – P. 30–37.

¹⁴ Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з другого боку, від 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820 ; Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : закон України від 16 вересня 2016 р. № 1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2> ; Final Act between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and *Ukraine*, of the other part, as regards the *Association Agreement* / Official Journal. – L 278. – 20.9.2014. – P. 4–5.

¹⁵ Ван Елсуwege П. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом як інноваційний правовий інструмент // Право України. – 2015. – № 8. – С. 9–16. – С. 9–10.

¹⁶ Муравйов В. Правовий механізм реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом / Віктор Муравйов // Віче. – 2015. – № 8. – С. 10–15. – С. 12.

¹⁷ S. Blockmans and A. Lazowski (eds.). Research Handbook on EU Institutional Law. – Cheltenham, Edgar Elgar, 2016. – 520 pp. – С. 32–36.

¹⁸ Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2014 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОП Грінь Д. С. – 2016. – 350 с. – С. 338 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.menr.gov.ua/docs/activity-dopovidi/NacDopovid2014.pdf>

¹⁹ Про стратегічну екологічну оцінку [Електронний ресурс] : проект Закону реєстр. № 3259 від 8 жовтня 2015 р. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56730

²⁰ Про оцінку впливу на довкілля [Електронний ресурс] : проект Закону реєстр. № 2009а-д 22 лютого 2016 р. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58257

²¹ Support Group for Ukraine – Activity Report, The first 18 Months [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/enlargement/neighbourhood/pdf/key-documents/ukraine/20161028-report-sgua.pdf>

²² Ершова В. С. Адміністративно-правові засади охорони навколишнього природного середовища в Україні [Електронний ресурс] : монографія / В. С. Ершова ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Електрон. текстові дані. – К. : КНЕУ, 2016. – 109 с. – С. 73–75.

²³ Урядовий офіс з питань європейської інтеграції [Електронний ресурс] : стаття від 13 червня 2016 р. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248499993&cat_id=223236713

Резюме

Ершова В. С. Розвиток та сучасний стан реалізації положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Співпраця України та Європейського Союзу (далі – ЄС) розпочалась більше 20 років. З розвитком цього партнерства було прийнято значну кількість законодавчих актів, які сформували пріоритетні напрями реформи та заходи їх реалізації. Одним із ключових питань вважається охорона навколишнього природного середовища, яка безсумнівно впливає на соціально-економічний розвиток нашого суспільства. Процес співробітництва активізувався з підписанням у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА). Ця Угода стала абсолютним новим правовим інструментом у двосторонніх відносинах, яка має значний обсяг для міжнародного договору та містить положення, які охоплюють всі сфери співпраці. Основною ціллю для української сторони стане реалізація положень УА шляхом прийняття комплексу законодавчих і підзаконних актів, налагодження більш ефективної взаємодії між урядовими інституціями та звітування перед українською та світовою спільнотою про досягнуті результати.

Ключові слова: Європейський Союз, охорона навколишнього природного середовища, Угода про асоціацію.

Резюме

Ершова В. С. Развитие и современное состояние реализации положений Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом в области охраны окружающей природной среды.

Сотрудничество Украины и Европейского Союза (далее – ЕС) началось более 20 лет. С развитием этого партнерства было принято значительное количество законодательных актов, которые формировали приоритетные направления реформы и меры их реализации. Одним из ключевых вопросов остается охрана окружающей среды, которая несомненно влияет на социально-экономическое развитие нашего общества. Процесс сотрудничества активизировался с подписанием в 2014 году Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС (далее – СА). Данное Соглашение стало абсолютно новым правовым инструментом в двусторонних отношениях, и представляет собой значительный по объему международный договор и содержит положения, которые охватывают все сферы сотрудничества. Основной целью для украинской стороны станет реализация положений СА путем принятия комплекса законодательных и подзаконных актов, налаживание более эффективного взаимодействия между правительственными институтами и предоставление отчетности перед украинским и мировым сообществом о достигнутых результатах.

Ключевые слова: Европейский Союз, охрана окружающей среды, Соглашение об ассоциации.

Summary

Yershova V. The development and current state of implementation of the Association Agreement between Ukraine and the European Union in the field of environmental protection.

The process of cooperation between Ukraine and the European Union (hereinafter – EU) started over 20 years. The development of this partnership brought considerable amount of legislation which created reform priorities and measures to implement them. One of the main issues remains environmental protection, which undoubtedly affects the socio-economic development of our society. The process intensified cooperation with the signing in 2014 of the Association Agreement between the EU and Ukraine (hereinafter – AA). This Agreement has become an entirely new legal instrument in bilateral relations, which is a significant amount for an international agreement and includes provisions that cover all areas of cooperation. The main goal for the Ukrainian side will be the implementation of the AA through the adoption of complex laws and secondary legislation, establishing more effective cooperation between government bodies and reporting to the Ukrainian and world community about the results.

Key words: European Union, environmental protection, Association Agreement.